

SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT BY STIMULATING YOUTH ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

DEZVOLTAREA DURABILĂ A ECONOMIEI PRIN STIMULAREA ANTREPRENORIATULUI TINERILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Rafael CILOCI¹

Abstract

Nowadays a special attention is drawn to sustainable development that can be developed by different factors including development of entrepreneurship. The Entrepreneurship is a determining factor for creating perspectives for national economies. This is an active element, generator of new ideas and values. The entrepreneurship key competence refers to ability to turn ideas into action. It includes creativity, innovation and risk taking, the ability to plan and manage in order to achieve objectives. Youth Entrepreneurship is an important driver, being most active, creative and innovative. Under conditions of instability like COVID-19 pandemic and the conditions of Industry 4.0 development, when the technological changes are of an unprecedented intensity, only by strengthening the entrepreneurial spirit it is possible to capitalize on the challenges that arise and Youth Entrepreneurship being more flexible would be able to manage different crises, but also catch better different opportunities. Although youth have less knowledge and experience, but providing especially financial and consulting support, ensuring favorable conditions, would provide better perspectives and sustainability for national economy. In this paper was defined what are the challenges for developing Youth Entrepreneurship in order to ensure sustainable development, recommendations for improving it from youth point of view, was proposed some solutions that can be used for development of Youth Entrepreneurship by governmental institutions, educational institutions and other pro-business NGO. Methodology of research was done by using an analysis of specific publications, examination of youth survey about perception of business environment, providing comparative analysis, deduction from general data and examining some specific proposals for youth entrepreneurship.

Key words: challenges, entrepreneurship, sustainable development, youth entrepreneurship.

Jel: O

1. Întroducere

Dezvoltarea economică în condițiile actuale este determinată de agravarea situației ecologice la nivel mondial ca rezultat al dezvoltării extensive, precum și diminuarea cantității de resurse naturale neregenerabile, astfel dezvoltarea liniară „a lua, a produce, a arunca”, nu mai e posibilă. Din păcate s-a ajuns la situația când continuarea unei asemenea politici poate determina „ruperea” echilibrului ecosistemului la nivel mondial prin încălzirea globală, degradarea calității aerului, afectarea pământurilor arabile și astfel înrăutățirea calității vieții.

Este necesar de schimbat prisma dezvoltării economice fundamentale - de la obținerea profitului, la menținerea echilibrului dintre obiectivele ecologice, economice și sociale. Aceasta abordare este necesară nu numai pentru țările dezvoltate, care au resursele necesare de implementare a unei politici noi și societatea susține acest „shift” economico-social, dar și pentru țările în curs de dezvoltare, care în acest moment sunt predispuse spre dezvoltarea economică extensivă, ca fiind considerată cea mai „ieftină”. Această strategie nu este validă pentru aceste țări așa cum a fost posibil pentru țările dezvoltate, datorită situației ecologice critice actuale. În cazul în care consumul țărilor în curs de dezvoltare ar fi la nivelul celor dezvoltate, luând în considerație tehnologiile actuale, ar determina un colaps general, fapt ce ar determina înrăutățirea drastică a calității vieții sau chiar ar pune în pericol existența civilizației umane. Prin urmare dezvoltarea durabilă, sustenabilă poate fi asigurată prin

---

¹ Conf. univ.dr., Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova, rafael.ciloci@fieb.utm.md

dezvoltarea economiei circulare- care ar constitui un ciclu închis de producere, similar celui natural, fapt ce nu ar admite un impact negativ asupra naturii, sau, în cel mai rău caz, ar avea un efect minim, fără determinarea unor dezechilibre naturale, capabile de a fi gestionat de ecosistemul natural.

Paradigma nouă trebuie să se bazeze pe reducerea consumului de materie primă, reutilizarea produselor și reciclarea deșeurilor. Este necesar de redesign ecologic, ce ar include toate aceste aspecte, începînd cu materia primă și terminînd cu mentenanța și deservirea produsului. Un exemplu în acest sens ne poate servi producerea automobilelor electrice ce poluează considerabil mai puțin în comparație cu modelele de automobile elaborate anterior. Aceasta a determinat schimbări radicale atît referitor la producerea acestora cît și deservirea, dezvoltarea infrastructurii stațiilor de alimentare. Este necesar, prin urmare, un set de măsuri complexe la nivel guvernamental pentru determinarea, stimularea și implementarea politicilor de dezvoltare a economiei circulare. În aceasta ordine de idei putem evidenția:

- Elaborarea unei strategii de dezvoltare a economiei circulare cu includerea unor indicatori cuantificabili și termeni stabiliți.
- Aprobarea legilor, regulamentelor, politicilor sectoriale favorabile dezvoltării economiei circulare.
- Crearea unor mecanisme și instrumente financiare ce ar permite implementarea politicilor de dezvoltare economică durabilă.
- Asigurarea suportului informațional și educațional pentru susținerea dezvoltării durabile și sustenabile.
- Stimularea inovațiilor.

Aceste schimbări sunt orientate spre viitor și pentru viitor prin asigurarea unor condiții confortabile generațiilor ce urmează. Astfel cu siguranță pentru aceasta trebuie antrenați tinerii, care cu energia, entuziasmul lor debordant, dorința de implicare și capacitatea de inovare ar putea constitui un factor determinant pentru dezvoltarea unei economii durabile și sustenabile.

2. Dezvoltarea economică durabilă prin stimularea antreprenoriatului tinerilor din R. Moldova

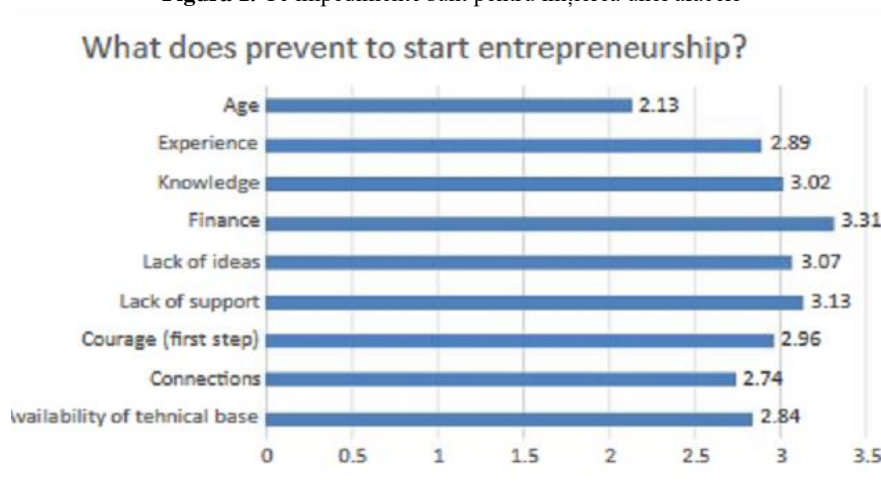
Dezvoltarea durabilă a economiei este o abordare complexă, multidisciplinară ce include măsuri cu caracter instituțional, economic, social, cultural, dar și cu caracter inovațional. Aceasta ar permite de a determina soluții pentru economiile naționale prin reducerea sau procesarea deșeurilor, soluționarea problemelor cu caracter ecologic ș.a. După cum a afirmat Shumpeter este o strînsă conexiune dintre antreprenoriat și inovare prin „darîmarea” vechiului și crearea unei tradiții noi. În condițiile Industriei 4.0 aceste oportunități se proliferază în diferite domenii, ce ar permite reformatarea economiei. Cu siguranță la prima etapă costurile tehnologiilor noi ar fi frecvent mai mari decît cele tradiționale, dar datorită „learning curve” și efectului de scară ar fi posibil să devină rapid competitive. Astfel este important ca să existe o susținere instituțională, inclusiv cu fonduri financiare pentru implementarea a unor asemenea proiecte. Un exemplu în acest sens sunt fabricarea bateriilor solare și producerea energiei electrice eoliene (surse regenerabile) ce la moment sunt fezabile și din punct de vedere economic (a costurilor).

Este necesară de creat un mediu, cultura favorabilă dezvoltării antreprenoriatului și tinerii pot avea în acest sens un rol important. Abilitatea acestora de a asimila ușor instrumentele noi IT, entuziasmul caracteristic, dorința de schimbare și capacitatea de asumare mai ușor a riscului sunt niște ingrediente importante pentru dezvoltarea antreprenoriatului și astfel stimularea inovației, reformatarea pe principiile a unei economii durabile și verzi. Trebuie să constatăm că ponderea tinerilor (vârsta de la 15-35 ani) este una foarte modestă în R. Moldova, fapt determinat de fenomenul de îmbătrânire al populației, dar și a emigrării masive peste hotare pentru studii și pentru căutarea a unui loc de lucru. Din păcate nu este un trend pozitiv nici pentru viitor, astfel sunt necesare stimulente majore pentru a menține tinerii în țară. Pentru a examina aspectele ale dezvoltării antreprenoriatului tinerilor a fost realizat un sondaj pe platforma Web Ropol fiind procesate cu ajutorul SPSS. Au fost completate 391 de anchete, fapt ce ar asigura o rată de eroare de 5%. Factorii examinați au fost apreciați conform unei scări de la 0 la 4, unde: 0- nu poate fi evaluat, 1- impact foarte mic, 2- impact minor, 3- impact mediu, 4- un impact foarte important. Profilul intervievaților este caracterizat prin:

- Gen feminin 32 % și gen masculin 68%
- Studii superioare 76%, liceale 18% și incomplete 6%
- Locul de trai orașe mari 62%, orașele 17%, localități rurale 21 %.

Din numărul total de respondenți 31% sunt angajați, iar 3,5 % sunt angajați în activități antreprenoriale. Constatăm că avem, totuși, o pondere destul de mică a tinerilor ce sunt antrenați în activități antreprenoriale, astfel există un potențial destul de mare de creștere. Au fost expuse mai multe întrebări inclusiv și sub genericul „Ce impedimente sunt pentru inițierea unei afaceri? ”. Rezultatele sunt prezentate în figura N1:

Figura 1. Ce impedimente sunt pentru inițierea unei afaceri

Sursa: Date prelucrate de autor

Din aceste date observăm că după cum era de așteptat cel mai mare impediment este lipsa finanțelor - 3,31. Într-adevăr sistemul financiar-bancar este mai puțin predispus de a acorda credite datorită lipsei de experiență a tinerilor și faptului că de cele mai multe ori nu

este un gaj suficient. În această ordine de idei, propunem crearea unor fonduri de subvenționare a dobânzilor și a riscurilor de faliment fapt ce ar facilita accesul la resursele financiare. La un nivel înalt este apreciat și lipsa suportului instituțional 3,13. Astfel este necesar de creat o rețea de diverse instituții educaționale, de consultanță și de suport financiar pentru dezvoltarea antreprenoriatului în rândul tinerilor. Considerăm oportun ca bazele educației antreprenoriale să fie la o vârstă cât mai timpurie pentru a identifica, orienta și stimula interesul tinerilor pentru acest gen de activitate și formarea unui mind set corespunzător. Mai mult este important crearea unui ecosistem antreprenorial, a unei platforme la care ar participa tineri cu idei noi, instituții de învățământ, instituții specializate, instituții și fonduri financiare, agenții de consultanță ș.a. ce ar permite generarea ideilor dar și șanse mari pentru realizarea acestora. Dezvoltarea dexterităților practice de antreprenoriat poate fi asigurat prin realizarea suportului și transferul de know how al antreprenorilor de succes, dezvoltarea unor rețele de incubatoare de afaceri, prin acordarea unor consultații diverse și specifice la momentul potrivit.

La un nivel înalt ca impediment se atestă lipsa ideilor- 3,07 și a cunoștințelor -3,02, fapt ce confirmă că sistemul educațional are lacune în privința dezvoltării spiritului de antreprenoriat. Cunoștințele, aptitudinile antreprenoriale sunt elemente fundamentale pentru determinarea unor idei de afaceri, inclusiv inovaționale. La un nivel relativ înalt este apreciat și lipsa curajului (prima mișcare) -2,96. Aceasta este mai curînd o problemă cu caracter cultural, caracteristic mai ales pentru unele țări din Europa de Est și CSI ce se manifestă prin frică de eșec. Prin urmare e necesar ca eșecul să fie admis în procesul educațional și ocupațional și a percepe în succesul ca o lecție, nu ca factor demotivant. Lipsa experienței este la fel apreciată la un nivel relativ înalt 2,89. Este un factor ce nu poate fi neglijat, dar prin crearea unui ecosistem antreprenorial, prin dezvoltarea unor instituții de mentorat și consultanță în diverse domenii, acest handicap al tinerilor poate fi dacă nu eradicat atunci redus semnificativ.

Ca aspect pozitiv putem considera faptul că factorul vîrsta este apreciat la cota 2,13, un nivel destul de modest, prin urmare tinerii din R. Moldova nu consideră că ar exista o discriminare în raport cu ei, astfel dacă sunt realizate măsurile propuse, atunci antreprenoriatul tinerilor ar șanse de dezvoltare continuă.

Considerăm că ascensiunea antreprenoriatului la această categorie de vârstă ar asigura dezvoltarea durabilă a economiei R. Moldova prin prisma ideilor noi ce ar fi promovate, flexibilității mai mari și astfel utilizarea mai facilă a instrumentelor (inclusiv IT) noi ce apar, precum și a unui traseu mai lung profesional de activitate în domeniul antreprenorial. Dezvoltarea antreprenoriatului tinerilor la o scară mai largă ar determina o activitate mai intensă, valorificarea mai eficientă a oportunităților noi și transformarea IMM într-o forță viguroasă de dezvoltare a economiei naționale. Tinerii ar putea fi cei mai fideli promotori ai dezvoltării economiei circulare. În acest sens există o multitudine de posibilități la această etapă de dezvoltare a afacerilor prin procesarea deșeurilor, în mod deosebit în agricultură, dar și în industria de prelucrare, astfel fiind produse îngrășăminte, biogaz, uleiuri, surse energetice regenerabile ș.a. Aceste inițiative trebuie susținute prioritar atât prin consultanță cât și prin acordarea suportului financiar.

Dacă la prima etapă există oportunități de dezvoltare a start up-ilor prin reciclarea a deșeurilor, atunci ulterior pot fi dezvoltate afaceri ce vor utiliza tehnologii noi cu emisii mai

reduce, deșeuri mai puține sau utilizarea materiei prime mai puțin poluante, ca pînă la urmă să fie posibilă trecerea la tehnologiile „0” deșeuri, fapt ce ar asigura o dezvoltare durabilă și eco-friendly. În acest sens este oportun de a susține implementarea standardului ISO 14000 (environmental management system) prin consultanță și acoperirea costurilor, astfel aceasta ar facilita fuziunea obiectivelor economice ale întreprinderilor cu cele de mediu și social. Este necesar de dezvoltat și stimulat dezvoltarea durabilă a întreprinderii printr-o abordare complexă și multidisciplinară de eco-design. Pentru aceasta este necesară o pregătire a specialiștilor în domeniu, acordarea de consultanță, formarea a unui fond special și promovarea prin mass media a cazurilor de succes. Abordarea de eco-design examinează orice proces de producere sau management prin prisma eficienței ecologice cum ar fi:

- Selectarea materiei prime (ce necesită un consum mai redus de materie primă, consum redus de utilități pentru procesare, substituirea materialelor toxice sau rare)
- Ambalaj ecologic, reutilizabil, dezagregare naturală fără impact asupra naturii
- Transport (asigurarea unei rețele de logistică eficiente, utilizarea mijloacelor de transport fără emisii sau emisii minime de substanțe nocive)
- Producere (utilizarea materialelor mai puține, mai răspindite, rebut mai redus, consum de energie mai puțină, emisii mai puține și mai puțin nocive)
- Exploatarea produselor ce necesită un consum mai redus de energie și cheltuieli de mentenanță
- Reciclarea produsului (asigurarea reutilizării mărfurilor) sau descompunerea prin procese naturale fără impact asupra mediului ambiant.

O asemenea abordare complexă în care obiectivele întreprinderilor sa fie atât cu caracter economic dar și ecologic și implicit social trebuie să fie dominantă pentru întreprinderile din R. Moldova, iar tinerii sunt capabili să determine această schimbare.

Revoluția industrială 4.0 este o oportunitate cu precădere pentru cei tineri și pentru dezvoltarea start up-urilor ce ar asigura o dezvoltare durabilă. În acest context putem evidenția utilizarea platformelor digitale pentru prestarea serviciilor, activități de sharing ce ar permite utilizarea mai eficientă a bunurilor materiale, inteligența artificială ce ar determina soluții optime inclusiv și în domeniul dezvoltării economiei circulare ș.a. Domeniul tehnologiilor informaționale este un domeniu foarte dinamic, ce necesită gîndire critică, soluții creative, non conformism, calități ce pot fi manifestate de tineri, iar instituțiile statului trebuie să creeze condiții favorabile pentru manifestarea plenară a acestora.

O provocare actuală este pandemia COVID 19, care a determinat un colaps economic la nivel mondial, dar și a creat oportunități de creștere pentru companiile IT datorită digitalizării proceselor manageriale și de producere, comunicării și coordonării on line, prestării serviciilor (inclusiv educaționale) on line ș.a. Astfel, putem constata că datorită instrumentelor IT, impactul economic dar și social al pandemiei a fost diminuat, fapt ce a amortizat efectele negative și asigură relativ stabilitatea, durabilitatea economică. Tinerii din R. Moldova au potential, calitati ce ar realiza transformarea spre o economie durabilă, ce ar asigura creșterea calității vieții în viitor.

3. Concluzii și recomandări

Dezvoltarea ascendentă a umanității a determinat apariția tehnologiilor avansate și a produselor sofisticate, a creșterii bunăstării oamenilor. În același timp, pîna nu demult era

cvazitotal acceptată dezvoltarea extensivă, resursele fiind considerate nelimitate și impactul asupra naturii neglijabil. Totuși, actualmente se atestă efecte negative majore asupra ecosistemului, fapt ce ar determina înrăutățirea calității vieții. Prin urmare e necesar de schimbat paradigma economiei spre una durabilă, sustenabilă care ar restabili echilibrul natural și ar asigura perspective bune generațiilor viitoare. Pentru a reformata economia națională în una circulară sunt necesare un set de măsuri la nivel guvernamental. Aceste măsuri sunt din diverse domenii, dar ar asigura un efect de sinergie. Este necesar, prin urmare, o transformare a valorilor culturale promovate în sistemul educațional și formarea unei percepții generale complete și integre în care sunt importanți nu numai indicatorii cantitativi de producere, dar și calitativi- de diminuare a emisiei, de reutilizare, de utilizare a energiei regenerabile etc., menținerea echilibrului dintre creșterea economică pe termen scurt și dezvoltarea sustenabilă determinată de obiective economice dar și de cele sociale și ecologice.

Utilizarea principiilor economiei circulare sunt necesare nu numai țărilor economic avansate, dar și a celor mai puțin dezvoltate cum ar fi R. Moldova. Din păcate suntem la etapa când nu mai e posibil pentru aceste țări să utilizeze modelele anterioare extensive de dezvoltare, deoarece ar determina dezheculbre cu un impact ireversibil asupra naturii. Formarea și dezvoltarea economiei circulare este posibilă numai datorită inovațiilor stimulate de spiritul antreprenorial. Tinerii, inclusiv din R. Moldova, ar putea fi promotorii cei mai vocali prin deschiderea la tehnologiile noi, valorificarea oportunităților noi ce apar și datorită spiritului optimist caracteristic. În această publicație au fost examinate factorii ce sunt impedimente în inițierea unei afaceri pentru tinerii din R. Moldova, astfel am determinat că cel mai important factor este lipsa resurselor financiare, fapt explicabil deoarece instituțiile financiare consideră asemenea operațiuni de un risc sporit. Astfel propunem crearea unor fonduri de asigurare guvernamentală ce ar facilita acordarea creditelor. Deasemenea e necesar de un suport pentru dezvoltarea anteprenoriatului inovațional al tinerilor prin diverse politici ce ar dezvolta economia circulară, prin aprobarea legilor, aplicarea a diferitor instrumente financiare, crearea unor condiții propice inovațiilor, prin urmare crearea unui ecosistem antreprenorial favorabil. O atenție deosebită trebuie să se acorde sistemului educațional, astfel ca principiile anteprenoriatului și economiei durabile, circulare să fie promovate constant și eficient. Este necesar de creat și susținut sistemul de mentorat, să fie asigurat transferul de know how către tineri într-o formă atractivă. Tinerii asimilează ușor tehnologiile noi cum ar fi cele IT, astfel ar valorifica oportunitățile inovaționale ce ar formata economia națională în una durabilă. Recomandăm ca în cercetările viitoare să fie examinat în dinamică atitudinea tinerilor referitor la impedimentele pentru inițierea unei afaceri, precum și examinarea opiniei tinerilor ce gestionează deja afaceri, fiind identificate problemele reale cu care se confruntă și nu numai percepția generală a tinerilor.

Bibliografie

1. Bugaian L., Diaconu Cr. (2020) Circular Economy: concepts and principles, Journal of Social Sciences vol III (2), Chisinau, TUM, p. 5-12
2. Ciloci R., Chislari E., Coban M., Gorobievski S. (2004) Organizarea si gestionarea businessului propriu. Editura Tehnico-info, Chisinau
3. Ciloci R., Gheorghita M., Turcan Iu. (2020) Conceptual approaches and the effects of circular economy, Journal of Social Sciences vol III (2), Chisinau, TUM, p.13-22
4. Crucerescu, C., Ciloci, R., Turcan, R. (2018). The importance of financial suport for youth entrepreneurship in the R. of Moldova. Journal of Social Sciences, Chisinau, TUM, №2, p. 81-89
5. Estrin, S., Meyer, K., Bychkova, M. (2006). Entrepreneurship in Transition Economies. The Oxford Handbook of Entrepreneurship, Oxford, Oxford University Press, p. 693-723.
6. Estrin, S. and Mickiewicz, T. (2010). Entrepreneurship in transition economies: The role of institutions and generational change, IZA Discussion Paper.
7. Filliton, L.J. (1997) The Entrepreneurial Craft: Thinking and Acting Like an Entrepreneur, Working Paper, nr. 97-11.
8. Jiansu Mao, Chunhai Li, Yuansheng Pei, Linyu Xu (2016), Circular Economy and Sustainable Development Enterprises, China Environment Press
9. Bugaian L., Diaconu Cr. (2020) Circular Economy: concepts and principles, Journal of Social Sciences vol III (2), Chisinau, TUM, p. 5-12
10. MacDonald, R. (2011). Youth transitions, unemployment and underemployment: Plus ça change, plus c'est la même chose? Journal of Sociology, №47 (4), p. 427-444.
11. Macdonald, R. and Coffield, F. (1991). Risky business? Youth and the enterprise culture, Falmer, London, p. 308
12. Schumpeter, J.A. (1912). The Theory of Economic Development, tenth printing 2004, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey.
13. Schumpeter's View on Innovation and Entrepreneurship. Available from: https://www.researchgate.net/publication/256060978_Schumpeter's_View_on_Innovation_and_Entrepreneurship [accessed Jan 21 2019].
14. Entrepreneurship [accessed Jan 21 2019].
15. Williamson, H. (1987). Co-operation, confusion, collapse – a study of a young people's co-operative, Ely Youth and Community Project, Cardiff.
16. www.statistica.md
17. Xiaoxi Li (2014). Scientific development and a new green deal, China Finance and Economic Review, Nr. 2
18. Кручереску, К., Чилочи Р., Цуркан, Р. (2018). Аспекты развития молодежного предпринимательства в Молдове в контексте европейского интегрирования. Вестник Армянского Государственного Экономического Университета, №3, с. 121-133